

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חמדת ימים HEMDAT YAMIM

ויגש תשע"ו

פרשת שבוע

עוד על בירור יהדות וגנטיקה יהודית

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בשבוע שעבר **בפרשת מקץ** הסברנו את הרקע המדעי שמאפשר להוכיח יהדות באמצעות בדיקת MtD.N.A. ננסה להסביר בדברינו את הרקע ההלכתי. נקדים ונאמר כי נאלץ לעשות זאת בקיצור נמרץ, המעוניינים לקבל חומר יותר מפורט מוזמנים לפנות אלינו info@eretzhemdah.org.

נפסק בשו"ע¹ כי מדרבנן, אי אפשר לסמוך על הוכחה הבנויה על סברת רוב, כדי להתיר עגונה. לכן אדם שידוע לנו כי היה על ספינה שטבעה במקום שמוגדר כ"מים שאין להם סוף" והוא נעלם, אשתו אסורה להינשא לאחר. לא ניתן לסמוך על כך שרוב האנשים שניצולים מאסון עושים כל מאמץ להודיע על כך לבני משפחותיהם². לעומת זאת ניתן לסמוך על "סימן מובהק" כדי להתיר לעגונה שבעלה נעלם, להינשא לאחר. כגון שידוע לנו שלבעל שנעלם אפילו ב"מים שאין להם סוף", היו שש אצבעות ביד שמאל ונמצאה שם, גופה בלתי ניתנת לזיהוי אבל ביד השמאלית שלה יש שש אצבעות³.

רוב פוסקי זמננו פסקו כי ניתן לסמוך על בדיקת D.N.A כדי לזהות גופה, וכך לפתור בעיית עגינות של אישה שבעלה נעלם⁴. פסיקה זו הצילה מספר עגונות שבעליהן נעלמו, לצערנו, בפיגוע הטרור הנורא שבוצע על ידי האיסלם הקיצוני ב"מגדלי התאומים" בניו יורק, לפני למעלה מארבע עשרה שנים.

לעומת זאת, כשמדובר על שאלת בירור יהדות מוסכם על הפוסקים שניתן להסתמך על הוכחה המבוססת על סברת רוב, עיינו בסוגיא במסכת פסחים⁵. בפוסקים מבואר שהכוונה לרובא דליתא קמין⁶.

לפי המבורר לעיל, קל וחומר שניתן להסתמך על סימן מובהק. אם אכן ניתן להגדיר גם בדיקת MtD.N.A כסימן מובהק או לפחות כרוב גדול יהיה ניתן לסמוך על בדיקות מסוג זה, אם יעשו במעבדה מוסמכת, כהוכחה לברור יהדות.

אנו פועלים רבות, בשיתוף עם בית דין חשוב בברית המועצות לשעבר, ובשיתוף פעולה עם מדענים מהשורה הראשונה בעולם, כדי לבדוק נושא זה בבדיקה יסודית ומעמיקה. בסיומה החיובי בע"ה של הבדיקה נקרא לפוסקי הדור ולרבנות הראשית לישראל לקרא לממשלת ישראל להכריז על מבצע לאומי, שיעזור בע"ה לרבים מאחינו ואחיותינו שאין ברשותם מסמכים המוכיחים את יהדותם לחזור לחיק האומה.

כמו שהסברנו בשבוע שעבר, יש ציבור ענק של אזרחים במדינת ישראל (בין 300,000 ל 500,000 איש ואשה) שסובלים עקב כך, שאינם יכולים להוכיח את יהדותם. זהו גם מצב מסוכן ביותר מבחינה רוחנית.

הבה נתפלל כי נזכה לעזור בפתרון בעיה כאובה זו ונביא מזור לכאבם של רבים.

1 אבן העזר סימן י"ז.

2 עיינו יבמות דף קכ"א ע"א, תוספות שם ד"ה ולא היא, ובביאור הגר"א על שו"ע אבן העזר סימן יז ס"ק קטו

3 שו"ע אבן העזר סימן יז סעיף כד.

4 עיינו במאמרו של הרב מרדכי הלפרין בקובץ תחומין כרך ד (תשמ"ג) ובהכרעתו של מו"ר הגרז"נ גולדברג במאמרו בתחומין כג (עמ' 116-117). עוד עיינו בסיכום הכללי, לגבי השלכות הלכתיות על סמך בדיקות D.N.A. בביאניציקלופדיה הלכתית רפואית ערך תורשה וכן בספר 'נשמת אברהם' חלק אבן העזר סימן ד סעיף יג, וראה שם לשונו של הרב שלמה זלמן אויערבך בענין קביעת יוחסין: "אך אם הבדיקה הזאת מפורסם ומקובל בכל העולם ע"י הרבה נסיונות ברורים לדבר אמת וברור, מסתבר שגם מצד ההלכה אפשר לסמוך על זה".

5 דף ג ע"ב.

6 עיינו תוספות פסחים שם ד"ה ואנא, תוספות יבמות מז ע"א ד"ה במוחזק. עוד עיינו במאמרו של הרב משה מרדכי פרבשטיין, תחומין יב, "יהדותם של העולים מרוסיה".

לע"נ
הרב אשר וסרטייל ז"ל
נלבי"ע
ט' בכסלו תשס"ט

לע"נ
מרת שרה ונגרובסקי בת ר'
משה זאב ע"ה
נלבי"ע י' בתמוז תשע"ד

לע"נ
ר' מאיר בן
יחזקאל שרגא
ברכפלד ז"ל

לע"נ
רבי יעקב בן אברהם ועיישה
וחנה בת יעיש ושמחה
סבג ז"ל

לע"נ
מר שמואל שמש ז"ל
חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלבי"ע
י"ז בסיוון תשע"ד

משי' ארץ חמדה' אבלה על מותו של חברנו האהוב הרב ראובן אברמן זצ"ל, חבר הנהלת 'ארץ חמדה' איש תורת אמת שגורה בפיו, מחנך דגול ואיש המעלה מכל הבחינות. לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת היי"ד

Eretz Hemdah

2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2 ת.ד. 8178 ירושלים 91080
טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.eretzhemdah.org info@eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

שחרית במזרח וערבית במערב

על סמך עדות של ראיית הירח החדש **בערבית** מקדש בית הדין את החודש, וקובע שהלילה של ראיית הירח נחשב כיום הראשון של החודש הבא. במסכת ראש השנה (דף כה, א) דנה הסוגיה בעדים שהעידו שהם ראו שתי מראות, ולפי **פשוט** עדותם הם ראו את הירח (של החודש הקודם) בבוקרו של היום ואת הירח (של החודש הבא) במוצאי היום; ראיית שתי המראות בהפרש זמן כה קצר חורגת ממנהגו של עולם. וז"ל הסוגיה:

"משנה. מעשה שבאו שנים, ואמרו: ראינוהו שחרית במזרח וערבית במערב. אמר רבי יוחנן בן נורי: עדי שקר הם. כשבאו ליבנה קיבלן רבן גמליאל... גמרא. תניא, אמר להם רבן גמליאל לחכמים: כך מקובלני מבית אבי אבא: פעמים שבא בארוכה, ופעמים שבא בקצרה."

לפי **פשוט** המשנה רבי יוחנן בן נורי טען שהם העידו על דבר שלא יתכן במציאות ולכן הם עדי שקר שאין לסמוך על דבריהם. ברמב"ם בהלכות קידוש החודש (א, ג) מבואר שאכן הדבר לא יתכן, וז"ל:

"הלבנה נסתרת בכל חדש וחדש ואינה נראית כמו שני ימים או פחות או יתר, כמו יום אחד קודם שתדבק בשמש בסוף החדש וכמו יום אחד אחר שתדבק בשמש ותראה במערב בערב אחר שנסתרה הוא תחלת החדש" לפי החישובים שמבוארים בהמשך דברי הרמב"ם תיתכן אפשרות נזירה שהירח הישן יראה בשחרית במזרח בסוף החודש, ואילו הירח החדש יראה כעבור כשלושים ושש שעות (כייממה ומחצה) בערבית במערב (כמבואר ב'מרכבת המשנה' שם). אך המציאות השכיחה היא שהירח מסתתר מעיני האנשים כשתי יממות ומחצה. בכל אופן, כאשר כתב הרמב"ם שהלבנה נסתרת "כמו שני ימים או פחות או יתר" כוונתו היתה לשתי המציאויות האלו: 'יממה ומחצה' או 'שתי יממות ומחצה'. דעת הרמב"ם שלא יתכן שהירח החדש יראה בפחות מכייממה ומחצה מאז שנראה הירח הישן, מקבלת אישור גם מהאסטרונומים שבימינו. ואם כן, צדק לכאורה רבי יוחנן בן נורי כשאמר שעדים שהעידו שראו את הירח הישן בבוקרו של היום ואת הירח החדש בסוף היום הם עדי שקר, ומדוע קיבלם רבן גמליאל? הרמב"ם ענה על כך בהמשך דבריו בהלכותיו (קדה"ח ב, ו), והוא פירט את שיטתו ביתר אריכות בפירושו למשנה, וז"ל שם:

"מה שמדמים הטפשים שהוא האמינם בשני הדברים יחד והיה אצל רבן גמליאל אפשרי שייראה הירח במזרח לפני עלות השמש, ובאותו היום בעצמו ייראה במערב אחרי שקיעת השמש, לפי שזה נמנע בהחלט! לא יתכן לגמרי בשום פנים! ולא יאמין בכך אלא אדם המוני הכולל כל ההמוניות שאינו משיג ממהלך הגלגלים אלא מה שמישיג השור והחמור! ויותר הביא אותם לידי דמיון זה מה שאמרו בתלמוד 'אמר להם רבן גמליאל לחכמים כך מקובל אני מבית אבי אבא פעמים בא בארוכה פעמים בא קצרה'. וענין הדברים אלו שהזמן שבין קבוצ השמש והירח לבין הראייה משתנה שנוי רב בהתאם למהירות הירח ואטיותו, ולפי רחבו בצפון ובדרום, ולפי אורך שקיעת המזל שהוא בו וקוצר שקיעתו, ולפי שינוי מראהו באורך וברוחב, ולפי שנוי תנועת השמש. ועל השנויים האלו כולם הגורמים קוצר הזמן שבין קבוצ השמש והירח לבין ראייתו או אריכותו אמר 'פעמים בא בארוכה פעמים בא בקצרה'. ומי שיש לו ידיעה בחכמת התכונה יבין כל מה שאמרתי. ורבן גמליאל בידיעתו המדוייקת בחכמה זו ידע שאפשר שייראה אותו הערב, ולפיכך קבל עדות בראייתו בשחרית. ולא מפני שסבר שהם שקרו, אלא תלה הדבר שהם דימו וראו משהו הדומה לירח ולא היה כלום, שהרי אי אפשר שייראה בשחרית אותו היום. לפי שאפשר שיצטייר באויר צורת ירח כמו שאמרנו, וכבר הזכירו כך בתלמוד ואמרו פעם אחת נתקשרו שמים בעבים ונראית כלבנה בעשרים ושבעה בחדש וכו'. וכאשר קבל רבן גמליאל עדותם שהירח נראה סמוך לשקיעה חלקו עליו חכמים בכך, לפי שלא היה בינו לבין הקבוצ זמן המחייב שייראה לפי חשבונם שאינו מדויק, ולפיכך מסר להם כלל 'פעמים בא בארוכה פעמים בא בקצרה'. וכך צריך לפרש כל מי שמבין ומשכיל ובעל הבחנה אנושית."

דברי הרמב"ם בפרושו למשנה יש שתי נקודות מרכזיות:

- א. אין שום אפשרות לראות את הירח הישן בבוקרו של היום ואת הירח החדש בסוף היום. ומי שסובר שהדבר אפשרי – "אינו משיג ממהלך הגלגלים אלא מה שמישיג השור והחמור".
- ב. רבן גמליאל וחכמים הסכימו לכך, והסכימו גם שידיברי העדים שהם ראו בשחרית את הירח הישן אינם נחשבים ל'עדות' שעלולה להשפיע על חלקה האחר של העדות. אלא שרבן גמליאל קיבל את 'עדותם' שראו את הירח החדש בלילה של מוצאי כ"ט משום שהיה לו במסורתו את החשבון המדויק והוא הכיר את הכלל ש'פעמים בא בארוכה פעמים בא בקצרה'. ואילו לחכמים שחלקו עליו היה חשבון מקורב והם לא הכירו את הכלל הזה.

הקשיים שבהסבר הרמב"ם בפירושו למשנה

הסבר זה של הרמב"ם מעורר קשיים אחרים, וכדלקמן:

- א. מי שעוקב אחר ראיית הלבנה ועורך רישום מסודר, מכיר תוך תקופה קצרה שהחשבון המקורב אינו מדויק והוא מתוודע מעצמו לכלל ש'פעמים בא בארוכה פעמים בא בקצרה'. אם חכמים עקבו אחר ראיית הלבנה - הם הכירו בכך גם בלא שרבן גמליאל יודיעם! ועל סמך מה הם העיזו לחלוק עליו?! ואם הם לא עקבו וערכו רישום מסודר - התנהגותם חמורה שבעתיים!
- ב. סוגיית הירושלמי מסבירה את המחלוקת באופן שאותו דחה הרמב"ם! וז"ל הסוגיה שם: "גמ' א"ר שמלאי: טעמיה דר"י בן נורי כל חדש שנולד קודם לשש שעות אין כח בעין לראות את הישן, ותני כן: 'נראה ישן בשחרית לא נראה חדש בין הערבים, נראה חדש בין הערבים לא נראה ישן בשחרית'. א"ר חייה בר בא ולמה קיבלן ר"ג, שכן מסורת בידי מאבותי – 'פעמים מהלך בקצרה פעמים מהלך בארוכה'."

מפשוט הירושלמי משמע שר' שמלאי מבאר, שאם נראה הירח החדש בלילה מכאן שהמולד (קבוצ השמש והירח שאז הירח מוסתר לגמרי) היה קודם לכן במעט יותר משש שעות, וממילא אי אפשר היה לראות את הירח הישן בבוקרו של אותו היום; ולכן קבע ר' יוחנן בן נורי שהעדים שהעידו שהם ראו גם את הירח הישן בבוקרו הם עדי שקר. ואילו רבן גמליאל קבע שלפי מסורתו הדבר אפשרי (והיינו, שיתכן שהירח יראה אפילו במעט זמן קודם לשש שעות).

והרי לשיטת הרמב"ם שתי הדיעות מופרכות מיסודן. דברי ר' שמלאי דחויים שהרי כתב הרמב"ם שהלבנה החדשה אינה נראית "כמו יום אחד אחר שתדבק בשמש", ואמנם תיתכן אפשרות נדירה (שמבוארת מהחישובים שמובאים בהמשך דברי הרמב"ם) שהירח יראה כשמונה עשרה שעות (=שלושת רבעי יממה) לפני או אחרי המולד, אך לא פחות מכך ובוודאי שלא כעבור רק מעט יותר משש שעות! וברור שדעת רבן גמליאל שיתכן לראות את הירח הישן בבוקר ואת הירח החדש בלילה מופרכת מכל וכל. ג. שיטת ר' שמלאי בירושלמי מובאת באופן דומה בבבלי (ראש השנה דף כ, ב) בשם אביו, **אבא** אבוא דרבי שמלאי. **ובפירוש** לתלמוד למסכת ראש השנה המיוחס לרמב"ם, **מאריך הפירוש בפירוט מבנה הגלגלים ובציונים שונים** ומבאר מדוע "יתכן" שהירח יראה במעט זמן אחר שש שעות. וכמו כן בהמשך דבריו מבאר הפירוש את שיטת רבן גמליאל באופן שהיא מבוארת בירושלמי (והיא גם פשוטות הבבלי) שניתן לראות את הירח הישן בבוקר ואת החדש במוצאי היום! והדבר תמוה ביותר, משום שלפי מאפיינים רבים פירוש זה אכן נתחבר על ידי הרמב"ם, והרי לפי דבריו בפירושו למשנה מי שסובר שדברי רבן גמליאל ייתכנו כפשוטם – "אינו משיג ממהלך הגלגלים אלא מה שמשגיג השור והחמור".

הפתרון לקשיים

קושי זה שמצאנו בדברי התנאים והאמוראים (ושמופיע גם בפירוש לתלמוד המיוחס לרמב"ם) - הוא קושי מכוון! והוא אחד מני **קשיים דומים** שמצויים בדברי חז"ל. וכעין כך כבר כתב הרמח"ל במאמר על אגדות חז"ל (מובא בהקדמה למדרש רבה): "צריך שתדע שדברים רבים מעיקרי הסודות ירמזום חז"ל בעניינים מן הטבע או התכונות... ואמנם אין העיקר להם העניין ההוא הטבעי או התכונני, אלא **הסוד שרצו לרמוז בזה**. ועל כן לא יוסיף ולא יגרע על אמיתת הענין הנרמז היות הלבוש המשליי ההוא אשר הלבשוהו אמיתי או לא. כי הכוונה היתה **להלביש הסוד** ההוא במה שהיה מפורסם בדורות ההם בין החכמים".

וכן מצאנו שבסוגיה במסכת עירובין (דף עו, א) ובסוגיה במסכת סוכה (דף ז, ב) מובאות דעות אמוראים ביחס החשובני שבין העיגול לבין הריבוע - **שברור לעין** שהן מוטעות מאוד, ומפליא כיצד יתכן שהם שלא שמו לב שדבריהם אינם מתאימים למציאות! וכי יתכן שאף אחד מתלמידיהם או מבני עירם לא העיר להם על כך?! ובמאמר "**ריבוע שיוצא מהעיגול**" התבאר שקושי זה הוא מכוון! והוא נועד לרמוז שדבריהם נאמרו במשמעות סמלית, ולכן תלמידיהם ובני עירם לא הקשו עליהם. ומדובר שם בסוג של 'לימוד זכות' על אחת מהדמויות שקיימות בעם ישראל. האמרות שבהן **הסברים אסטרונומיים שלא יתכנו במציאות** דומה לאמרות בענין היחס שבין העיגול והריבוע שברור לעין כל שהן לא נכונות במציאות. אמרות אלו שייכות לסדרת המעשים והסוגיות שיש בהם **קשיים מכוונים שמרמזים שיש להבינם באופן סמלי!** ואכן מסורת היא מהגאונים ומ"רוב החכמים" שכך יש להתייחס לסוגיות האסטרונומיות האלו, וכדלקמן.

המסורת הקדומה שכמה מסוגיות ראיית הירח - אינן להלכה

שיטת רבי שמלאי ואביו, שניתן לראות את הירח החדש לאחר מעט יותר משש שעות מן המולד, עומדת בסוגיית הבבלי (ראש השנה דף כ, ב) **בבסיס אמרות נוספות**, שנראות כבעלות השלכות הלכתיות. אולם מחבר ספר 'יסוד עולם' (ר' יצחק בן יוסף הישראלי תלמיד הרא"ש) מביא **מסורות מהגאונים שסוגיות אלו אינן כפשוטן!** (מאמר ד, פ"ח): "כגון רבינו האי ז"ל שאמר בזה הלשון: 'יהאי שמעתא דאמר רב נחמן וכולי - אין אנו יודעין מאי קאמר! ולא יתכן היאך יהיה דבר זה! וכמה פעמים נשאלנו עליה ואי אשכיחנא בה טעמא הוה אמרינן לה, וכלל אומר שאינה דבר מדויק!'. וכן אמר רב חננאל ז"ל: 'זוה שאמר אבא אבוא דר' שמלאי נולד קודם חצות וכולי וכן מה שאמר רב נחמן כ"ד שעי מכסי וכולי - לא נתברר לן! ולפיכך לא כתבנו בו פירושי'".

מסורת דומה בשם "**רוב החכמים**" מופיעה בדברי הרז"ה במאור הקטן (דף ה, א מדפי הרי"ף), וז"ל: "יש בכאן שלש שמועות עמוקות בסודותיהן וקשות בפירושיהן והם סתומות ונעלמות מלב רוב החכמים עד שדנו לפי דעתם שאינן כהלכה! וזה דבר של תימה..."

מסורת זו מהגאונים ומ"רוב החכמים" (כעדות הרז"ה) - שאותן שמועות בענין ראיית הירח אינן להלכה - היתה ידועה גם לרמב"ם. אלא שבפירושו לתלמוד נקט הרמב"ם בדרכו של רבנו חננאל שמצד אחד הקדים והביא בדבריו פירוש של הסוגיות לפי פשוטן, ומצד שני העיר בהמשך ששמועות אלו לא נתבררו לו! ולכן הוא אינו כותב בהן פירוש. ואף הרמב"ם בפירושו לתלמוד ביאר מצד אחד את הסוגיות לפי פשוטן, ומצד שני בפרושו לסוגיה שבדף כ' שמתבססת גם על שיטת ר' שמלאי ואביו הוא העיר שהסוגיה היא תמוהה ויש בה סתירות פנימיות, וסיים: "וכללו של דבר קשיא לן האי מימרא טובא!". ונמצא שהן בפרושו למשנה והן בפרושו לתלמוד גילה הרמב"ם ששמועות אלו אינן כפשוטן. בפירושו למשנה העדיף הרמב"ם לדחות את פשוטות הסוגיות במידע מחכמת התכונה (אסטרונומיה); ובפירושו לתלמוד הוא תקף אותן מבחינה למדנית, וגילה באופן זה שאי אפשר להבין סוגיות אלו כפשוטן.

הרז"ה והייסוד עולם לא היו מוכנים לקבל את שיטת הגאונים ורוב החכמים - ששמועות שנראות כקשורות לחכמת התכונה (אסטרונומיה) ונראות לכאורה כהלכתיות אינן להלכה - ולכן הם נדחקו לפרש אותן באופן שנראה להם כמתאים להלכה. ומאידך, בפירושיהם בסוגיות הבבלי יש קשיים אחרים שלא כאן המקום להאריך בהם. ובכל ענין, סוגיית הירושלמי נותרה תמוהה גם לפי פירושי הרז"ה והייסוד עולם! שהרי מבואר בה שרבן גמליאל סובר שאפשר לראות את הירח הישן בשחרית ואת הירח החדש בערבית, וגם הרז"ה והייסוד עולם מודים שהדבר לא יתכן. ויש להעיר שהרז"ה מזכיר בפרושו (לדף כה א) את דברי הירושלמי התמוהים, והוא ממשיך וכותב: "חזרתי לבקש דרך אחרת בדברי התלמוד שלנו שיהיו דברי חכמים קיימים..."; ולכאורה הוא מותיר את דברי הירושלמי קשים כפי שהיו.

בכל אופן, יש בידינו מסורת קדומה מהגאונים וכן עדות מהרז"ה שזו גם דעת 'רוב החכמים' בתקופתו - שהאמרות בענין הזמן שהירח מתכסה והזמן שאפשר לראותו לא תיתכנה כפשוטן! והן אינן להלכה! ומסורת זו יכולה לתרץ גם את שיטת הירושלמי (שהיא גם פשוטות הבבלי!), וכדלקמן.

שילוב של מחלוקת בהשקפת עולם ושל מחלוקת בהלכה

מי שעוקב אחר ראיית הירח, נוכח לדעת שבדרך כלל הזמן שחולף בין ראיית הירח הישן לבין ראיית הירח החדש הוא כשתי יממות ומחצה. ובאופן נדיר ביותר הזמן הוא כיממה מחצה (כשלושים ושש שעות), ואז באופן נדיר זה 'חרמש הירח' הישן וכן 'חרמש הירח' החדש הם דקים ביותר וניתן להבחין בהם באופן גבולי, וכדי להצליח להבחין בהם צריך להיות בתנאי ראות טובים ובעלי ראייה חדה. ולפיכך, "כל מי שמבין ומשכיל ובעל הבחנה אנושית" מבין מדעתו שאי אפשר לראות את הירח

החדש כעבור **כשליש מזמן זה**, והיינו כעבור כשתים עשרה שעות בלבד מהזמן שנראה הירח הישן; והיינו שלא יתכן לראות את הירח הישן בבוקר ואת החדש בלילה.

רבן גמליאל עסק בראיית הירח והיו לו מסורות וחשבונות מדויקים ביותר, ופשוט שברור היה לו כפי שברור לכל "מבין ומשכיל **ובעל הבחנה אנושית**" שלא יתכן לראות את הירח הישן בשחרית ואת החדש בערבית. שיטת הירושלמי (והיא גם פשוטת הבבלי והמשנה) שרבן גמליאל סבר שהדבר אפשרי - היא קושי מכוון! קושי זה נועד לרמוז שיש להבין את המעשה שבמשנה **בעיקר** במשמעות סמלית. ואמנם מאידך, מכיוון שמ'בחנה חיצונית' נראה המעשה כימחלוקת הלכתית' צריך לקשור לימעשה' זה גם 'מחלוקת הלכתית' - שרבן גמליאל צדק בה! ומחלוקת צדדית זו מבוארת בפירוש המשנה לרמב"ם. וכדי לחדד את הדברים שלא יתכן שרבן גמליאל סבר שאפשר לראות את הירח הישן בשחרית ואת החדש בערבית הוסיף שם הרמב"ם שמי שסובר שיש אפשרות **כלשהי** שהדבר יתכן הוא: "אדם המוני הכולל כל ההמוניות שאינו משיג ממהלך הגלגלים אלא מה שמישיג השור והחמור".

הקושי המכוון שקיים בשיטת הירושלמי (והיא גם פשוטת הבבלי והמשנה) מחייב אותנו להבין **שעיקר המעשה דן ב'כנסת ישראל'** שנמשלה ל'**לבנה**'. 'מעשה' שנראה כמחלוקת הלכתית גרידא בענין ראיית הירח, אך הוא מרמז למחלוקת בהשקפת עולם, נמצא כבר במסכת ראש השנה (דף כב, א) במעשה בטוביה הרופא שראה את החדש בירושלים, **הוא ובנו ועבדו משוחרר**, ובאופן תמוה באו הכהנים והתערבו **בענין שאינו בסמכותם!** ופסלו את מי **שכשר בעיני בית הדין!** ובמאמר "**טוביה הרופא ומשה רבנו**" התבאר שאגב הנושא ההלכתי מרומזת מחלוקת סמלית, וה'ירח' מסמל את עם ישראל, ויש מחלוקת כיצד הוא צריך להיראות, האם כמו 'עבד משוחרר' שמטרתו העיקרית היא להתעשר ולא להיות תלוי באחרים, או כ'בן' שמטרתו העיקרית היא להידמות ל'אביו' ולעסוק בתורה כמו ה'כהנים'.

הברייתא המופלאה על תפילת בנות לוד

המעשה ברבן גמליאל שקיבל את עדות 'ראינהו שחרית במזרח וערבית במערב' מרמז לברייתא מופלאה שמובאת בסוגיית הירושלמי במעשר שני (פ"ה, ה"ב). בסוגיה מובאת ברייתא ובה חישובי מרחק וזמן, **שמפליא לכאורה** שהסוגיה אינה מודעת לכך שהם לא יתכנו במציאות שהיתה מוכרת גם להם. בברייתא מופלאה זו מסופר, שבנות ציפורי היו עולות ושובות בבית המקדש ולא היה אדם קוצץ את התאנים לפנין, ובנות לוד היו לשות עיסתן ועולות ומתפללות ויורדות עד שלא יחמיצו. במאמר "**המחילות הגנוזות**" התבאר שהעובדה הברורה שהדבר לא יתכן במציאות היא אמצעי מכוון! והיא נועדה לרמז שהסוגיה מדברת בשפה סמלית של 'לימוד זכות' על הדמויות השונות שבעם ישראל. יש הסוברים שכדי לקצר את הדרך לגאולה צריך להשתדל מאוד בעמל המלאכות; ויש הסוברים להיפך שכדי לקצר את הדרך לגאולה צריך להשתדל מאוד בעמל התורה והתפילה. כל דמות מצדיקה את עצמה **ומקטרגת** במידה מסוימת על חבירתה. אך בראייה נכונה ניתן לראות כל אחת מהן כמי **שמקצרת את הדרך לגאולה**. ולפי אותה 'ראיה זכה' אפשר להחשיב את ההשכמה לקציצת התאנים - להשכמה ל'שבייתה בבית המקדש', ואת לישת הבצק - ל'תפילה' באמצעות 'עמל הכפים'; משום שרצונם הפנימי של אותם עמלים הוא לקצר את הדרך אל הגאולה.

העדות המפליאה - 'ראינהו שחרית במזרח וערבית במערב' ממשיכה את המרומז באותה ברייתא. והעדים העידו שהם ראו את 'עם ישראל' שנמשל ל'ירח' **בתפארתו!** שכן אותם אנשים שיוצאים לעמול בשדותיהם מבוקר עד ערב, הם אנשים שימתפללים באמצעות 'עמל כפיהם'. ומי שמשכים בשחר לעמול בשדהו במזרח, הוא 'באופן סמלי' מתפלל תפילת 'שחרית' במזרח, וכשהוא נשאר לעמול בשדהו במערב הוא 'באופן סמלי' מתפלל תפילת 'ערבית' במערב.

שיטת רבן גמליאל

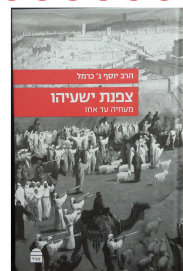
רבי יוחנן בן נורי היה סבור להיפך, ש'עם ישראל' (שנמשל ל'ירח') יראה ב'תפארתו' - כאשר כולם יהיו עמלים בתורה ובתפילה! ולכן הוא טען שהעדים שמעידים שעמל הכפיים נחשב ל'תפילה' הם עדי שקר. אך רבן גמליאל הכריע כאותה ברייתא מופלאה וכסוגיית הירושלמי עליה, שמרומז שם שכל קבוצה צריכה ללמד זכות על הקבוצה השניה. כל קבוצה צריכה לראות את חברי הקבוצה השניה כמי שחותרים 'מחילה' שי'מקצרת' את הדרך אל הגאולה. וגם אם הדרך הרצויה להבאת הגאולה היא באמצעות 'עמל התורה', יתכן שדרך זו היא ארוכה; ולעומתה 'עמל הכפים' יקצר את הדרך אל הגאולה. ומתוך העושר הגדול שזוכה לו במהרה נוכל כולנו לעמול בתורה מתוך הרחבת הדעת. וזו משמעות המסורת של רבן גמליאל: "כך מקובלני מבית אבי אבא: פעמים שבא בארוכה, ופעמים שבא בקצרה". במאמרים הבאים נרחיב בעזהושי"ת בשיטת ר' שמלאי ואביו.

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

חדש - "צפנת ישעיהו" מאת הרב יוסף כרמל

הנביא ישעיהו פעל באחת מהתקופות הסוערות והדרמטיות ביותר בחיי האומה הישראלית, תקופה של ציפיה למשיח שנשברה ברעש אדמה נורא, וחוללה גם מהפך רוחני ופוליטי. האור בקצה המנהרה הפציע שוב רק בימיו של חזקיהו. צפנת ישעיהו: מעזיה עד אחז מפגיש אותנו עם שלושה מלכים שעמדו בצומת היסטורי זה בתולדות עמנו: עזיה, המלך שדרש את האלוהים אך לקה בצרעת בעקבות חטאו; יותם, המלך הצדיק ביותר בתולדות עמנו; ואחז, המלך אשר הכיר בקב"ה אבל לא האמין בהשגחתו. בביאורו לנבואות ישעיהו, נצמד הרב כרמל, לדברי חכמינו וגדולי הראשונים, ומציע דרך מרתקת ללימוד תנ"ך בעקבות חז"ל. קריאה זו מבהירה את התכנית האלוהית ומבררת סוגיות עקרוניות באמונה. צפנת ישעיהו מגלה לקורא את משמעות הנבואות לדורו של הנביא ואת הרלוונטיות שלהן לדורנו.

לרכישה

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

Lima, Peru

לימה, פרו
אייר תשנ"א

"ספורט" הציד

שאלה

משרד פרסום השייך לאדם מקהילתי נתבקש להכין מסע פרסומות למסעות ציד. היש מניעה מדין צער בעלי חיים?

תשובה

יש להבחין בין ציד שמטרתו שימוש בחיות הנצודות, לבין ציד לשם ספורט ושעשוע. כמו כן יש להבחין בין ציד שבו ניצוד בעל החיים תוך הריגתו המיידית, לבין תפיסתו כשעודנו בחיותו.

ציד למטרת שימוש בבעלי החיים הניצודים - מותר, כגון שחיטה לצורך אכילת בשרם (בטהורים) או להנאת עורם וכדומה, והדבר מותר גם כשהוא נעשה לשם מכירה למפעלים או לכל המעוניין¹; ואף על פי שבתפיסת בעלי חיים בחיותם יש משום צער בעלי חיים, אין בכך איסור כשהוא נעשה לצורך ושימוש בני אדם². אבל "ספורט" הציד, ההופך את הציד למטרה כשלעצמה - הינו דבר פסול המביא לאכזריות, שכך היתה דרכם של נמרוד ושל עשו; ואין ליטול חלק בדבר, משום שיש בכך איסור של בל תשחית³ ולעתים אף צער בעלי חיים⁴, ומה גם שיש בכך אף משום הרפתקנות וסיכון עצמו שלא לצורך⁵.

על כן אין להשתתף במסע פרסומות המעודד את "ספורט" הציד.

¹ מסקנת שו"ת "נודע ביהודה" (מהד' תנינא יו"ד סי' ז).
² רמ"א בשו"ע אבן העזר (סוף סי' ה); ואף שכתב, שהעולם נוהג להימנע ממריטת נוצות האווזים משום אכזריות, מכל מקום, להלכתא מותר כשהצורך הוא ממשי.
³ חולין (ז' ע"ט) במעשה דרבי ורבי פנחס בן יאיר, שהריגת הפרדות הלבנות של רבי הינה בבל תשחית.
⁴ כשאין ממיתה מיד עם צידתה. כך משמע מן הגמרא שם, שרק באופן זה של עקירת הפרסות יש איסור צער בעלי חיים; ועיין גם בשו"ת "נודע ביהודה" (מהד' תנינא יו"ד סי' סג).
⁵ שו"ת "נודע ביהודה" (מהד' תנינא, שם); וראה גם "תחומין" (כרך א עמ' 336).

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי השלחן ערוך. תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה